

เรื่องเล่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และแนวทางการจัดการศึกษา
เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร
Narrative of Educational Inequality and Education Management Guidelines
for The Equality of Secondary School Students in Bangkok Metropolis

สีทอง บุญนำ¹ ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา² และนพพร จันทรนาชู³
Sithong Bunnam¹ Tippawan Sukjairungwattana² and Nopporn Chantaranamchoo³

Received: January 29, 2024; Revised: May 23, 2025; Accepted: May 30, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครผ่านวิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่า (2) ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลคือการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผ่านแนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา มี 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ผู้ประสบความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และผู้มีหน้าที่จัดการศึกษา 2) ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และร่างแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสมอภาคทางการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ 1) เรื่องเล่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร 1.1 ด้านการศึกษา 1.2 ด้านสังคม 1.3 ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ทั้ง 3 ด้าน ส่งผลกระทบทั้งตรงและทางอ้อมต่อนักเรียนในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ 2) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ 1. ระดับปัจเจก พบว่า การจัดการศึกษาควรมุ่งสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักเรียนกับโรงเรียนที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนและความเป็นอยู่ของนักเรียนแต่ละคน เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นผู้มีความสามารถในการค้นหาคำถามของตนเองจากความชอบและความถนัด ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้และมวลประสบการณ์จากการศึกษาไปประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ตามศักยภาพของตนเองได้ และ 2. ระดับชุมชน พบว่า การจัดการศึกษาควรมุ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม โดยใช้หลักการจัดการเรียนการสอนที่ทันต่อยุคสมัยให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ โดยอาศัยความได้เปรียบจากหลากหลายของกรุงเทพมหานครในการบูรณาทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อสร้างความสมานฉันท์ และความเสมอภาคในสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: มัธยมศึกษา, ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา, ความเสมอภาคทางการศึกษา, กรุงเทพมหานคร

ABSTRACT

The purposes of this research are: (1) to study the educational inequality of secondary school students in Bangkok through a narrative study method and (2) to examine the educational management approaches that establish educational equality for secondary-level students in Bangkok. Qualitative research methods were employed, which involved two sample groups: 1) those experiencing educational inequality, including students and parents in the Bangkok area and 2) 5 experts in educational inequality. The tools used for data collection were a semi-structured interview, focusing on the outcomes and impacts of educational inequality and drafting guidelines for organizing education to promote educational equality among secondary school students in Bangkok. This research is qualitative data analysis.

The research results were divided into 2 parts: 1) Narratives depicting educational inequality among secondary school students in Bangkok. 1.1 The educational aspect 1.2 The social aspect. and 1.3 The economic aspect. It was found that all three factors, directly and indirectly, affected students' access to quality education. 2) Guidelines for organizing education to create educational equality for secondary school students in Bangkok include: 1. At the individual level, it was found that an educational management style should aim to foster a strong understanding between students and schools, considering diverse learning methods and each student's well-being. This approach seeks to develop student's abilities to identify their potential from their passions and aptitudes, enabling them to apply gained knowledge and experiences to their careers or further studies at a higher level, based on their potential and pride. 2. At the community level, it was found that educational management guidelines should strive to instigate positive societal changes. This involves implementing contemporary teaching and learning principles, allowing students to reach their full potential by leveraging Bangkok's diversity, and integrating resources for maximum benefit. The aim is to create quality human resources, fostering conflict resolution, reconciliation, and sustainable equality within society.

Keywords: Secondary Education, Educational Inequality, Educational Equality, Bangkok Metropolis

¹นักศึกษาปริญญาโท, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, E-mail: coogie_nice@hotmail.com

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, E-mail: sukjairungwatta_t@su.ac.th

³รองศาสตราจารย์, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, E-mail: chantaranamchoo_n@su.ac.th

1 Master's degree student, Faculty of Education, Silpakorn University, E-mail: coogie_nice@hotmail.com

2 Assistant Professor, Faculty of Education, Silpakorn University, E-mail: sukjairungwatta_t@su.ac.th

3 Associate Professor, Faculty of Education, Silpakorn University, E-mail: chantaranamchoo_n@su.ac.th

บทนำ

“การศึกษา” เป็นสิทธิอันชอบธรรมของมนุษยชาติที่นำไปสู่การตระหนักรู้และเข้าถึงสิทธิมนุษยชน ความสำคัญดังกล่าวเป็นมูลเหตุให้องค์การสหประชาชาติ (UNESCO) มีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เรื่องการส่งเสริมการศึกษาที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 26 (1) และ (2) สามารถกล่าวสรุปได้ว่า การศึกษาเป็นสิทธิของทุกคน ซึ่งจะต้องสามารถเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคบนพื้นฐานของความเหมาะสมในแต่ละบุคคล (Singh, 2019: 5) แต่หนึ่งในปัญหาการพัฒนาศึกษาอาจเกิดขึ้นจากความถดถอยลดลงของทรัพยากรที่จะนำมาเป็นทุนในการพัฒนาและการสร้างสรรค์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ความไม่สมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความเหลื่อมล้ำในสังคม และแนวโน้มที่จะเกิดความไม่สมดุลในการพัฒนาจากการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการพัฒนาของสังคมในทุกมิติ ทำให้หลายประเทศทั่วโลกหันมาให้ความสนใจแนวคิดพัฒนาอย่างยั่งยืน (กาญจนา เกรียงสี, 2559: 16)

ตัวอย่างจากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด - 19) ในปี พ.ศ. 2563 ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ส่งผลให้ช่องว่างทางสังคมที่มีอยู่เดิมขยายตัวขึ้นจากความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ ความอ่อนแอจากปัจจัยพื้นฐานของทรัพยากรทางสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การเมืองและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัจจัยจากทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เป็นปัญหาเรื้อรังมาก่อนหน้านั้น ยิ่งซ้ำเติมปัญหาในสังคมให้ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นไปอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565: 8 และ ไสว วีระพันธ์, 2566: 69 - 83) เพื่อให้โลกได้เติบโตอย่างสมดุล ตลอดจนการเตรียมความพร้อมรับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ด้วยเหตุนี้เอง UNESCO (2017: 6) จึงได้เริ่มต้นแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น โดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้รับรองวาระเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะสิ้นสุด ค.ศ. 2030 (Sustainable Development Goals – SDGs) กรอบการทำงานใหม่ระดับโลกในครั้งนี้นำมาเพื่อเป็นการเปลี่ยนแปลงเส้นทางของมนุษยชาติไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับสังคมโลกในการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ประเทศไทยจึงได้กำหนดกลยุทธ์การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ทิศทางการจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสร้างหลักประกันว่าคนไทยทุกคนต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาค เท่าเทียม ทัวถึง และส่งเสริมสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือการสร้างโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม (สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา, 2560: 7 - 13)

ในขณะที่การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนและสืบเนื่องไปถึงการพัฒนาคุณภาพสังคม อีกด้านหนึ่ง การศึกษากลับเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมที่สะสมยืดเยื้อมานาน ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้น การพัฒนาเศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำจนทำให้คุณภาพชีวิตของคนในบางชั้นของสังคมถดถอยลงไป การถูกเลือกปฏิบัติ ตลอดจนความยากจนจากการไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสของสังคมได้ ดังนั้นการพัฒนาศึกษาให้มีคุณภาพดีและทัวถึงเท่าเทียมกันจึงเป็นประเด็นท้าทายอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาสังคมไทย (รัชวดี แสงมเหหมัต, 2560: 55 - 57)

ผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีหลายด้าน อาทิ การจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาเพื่ออุดหนุนให้นักเรียนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพทั่วประเทศ ซึ่งดำเนินการผ่านโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือโครงการเรียนฟรี 15 ปี โดยการอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาแก่นักเรียน 5 รายการ ซึ่งโครงการดังกล่าวยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดีเท่าที่ควร (สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564: 48) ตลอดจนการที่เด็กและเยาวชนวัยเรียนทั่วประเทศขาดแคลนทุนทรัพย์และโอกาสทางการศึกษามากกว่า 3 ล้านคน ซึ่งมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่สามารถสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เนื่องจากความยากจน ความด้อยโอกาสทางสังคม และปัญหาครอบครัว จึงกล่าวได้ว่าเด็กและเยาวชนของไทยกำลังประสบความเหลื่อมล้ำทางในเรื่องของการขาดโอกาสในการศึกษา การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมจึงกลายเป็นนโยบายสำคัญของ

การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลา 20 ปี ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยรัฐบาลมุ่งเน้นการสร้างความปลอดภัยและลดความเหลื่อมล้ำลง (ทรงชัย ทองปาน, 2565: 143)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการศึกษาในเชิงปริมาณ ที่สะท้อนให้เห็นปัญหาระดับโครงสร้างของนโยบายและมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้นวิธีการเล่าเรื่องจึงเป็นทางเลือกและวิธีวิทยาใหม่ทางสังคมศาสตร์ที่สำคัญในการศึกษาวิจัยสังคม มุ่งเน้นการบูรณาการ การเป็นองค์กรร่วม ความเป็นสหวิทยาการ ในการเพ่งพินิจปัญหาอย่างรอบด้าน และมุ่งหวังที่จะเปิดพื้นที่ทางสังคม ให้เสียงเล็กเสียงน้อยที่ไม่มีพื้นที่ในสังคม ดังเช่นคนทั่วไป ผู้พิการ คนชายขอบ และคนด้อยสิทธิ คนไร้เสียง (Noiseless) ฯลฯ ได้มีพื้นที่ทางสังคม (Social Space) จากปรากฏการณ์ทางสังคมที่หลากหลาย เพื่อที่จะแสวงหาและการจัดการความรู้จากสิ่งที่มีความรู้ในตัวคนที่ซ่อนเร้นอยู่ พร้อมทั้งเปิดเผยให้สังคมได้เรียนรู้และเท่าทันกับกระแสโลกาภิวัตน์ (นรินทร์ สังข์รักษา, 2561: 15)

จากที่กล่าวมาข้างต้นได้นำไปสู่คำถามการวิจัยว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาได้อย่างไร ผู้วิจัยในฐานะนักศึกษาพัฒนศึกษา อันเป็นศาสตร์แห่งการเรียนรู้และการพัฒนาที่มีความเป็นพลวัตไปตามสภาพการณ์ของสังคม จึงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีวิทยาทางการศึกษาวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับเป้าประสงค์ในการบรรลุข้อตกลงการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UNESCO ในปี ค.ศ. 2030 ในการใช้การศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคแก่สังคมอย่างยั่งยืน

การศึกษาวิจัย เรื่องเล่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร จึงนำไปสู่ความตระหนักถึงผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา อันเป็นการคลี่คลายปัญหาอันซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคม และการสร้างแนวทางเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ตลอดจนการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของสังคมในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นวิถีทางในการจรรโลงสังคมให้เกิดความเท่าเทียมไปพร้อม ๆ กับพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครผ่านวิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่า
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างความปลอดภัยทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แหล่งข้อมูลในการวิจัย

1. พื้นที่การวิจัยในครั้งนี้คือโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร จำนวน 9 แห่ง ประกอบไปด้วย
 - 1.1 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 แห่ง
 - 1.2 โรงเรียนสังกัดสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 1 แห่ง
 - 1.3 โรงเรียนสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 แห่ง
 - 1.4 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน 2 แห่ง
2. ผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่
 - 2.1 ผู้ประสบความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ประกอบไปด้วย นักเรียน จำนวน 9 และผู้ปกครอง จำนวน 2 คน

2.2 ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษา ประกอบไปด้วย ครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 11 คน โดยทั้ง 2 กลุ่ม มีเกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นผู้ที่ได้รับผลและผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาใน กรุงเทพมหานครด้านใดด้านหนึ่งหรือมากกว่า จากหัวข้อต่อไปนี้ 1. ด้านการศึกษา 2. ด้านสังคม และ 3. ด้านเศรษฐกิจ โดยผู้วิจัยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก และการเลือกตัวอย่างแบบลูกบอลหิมะ (Snowball Selection) โดยอาศัยการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลหลักจนกระทั่งได้ข้อมูลครบตามที่ต้องการ หรือเมื่อข้อมูลที่ได้มีความอิ่มตัว

2.3 ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน มีเกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นครูในสังกัด 1) โรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร 2) โรงเรียนสังกัดสถาบันอุดมศึกษา 3) โรงเรียนสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกรุงเทพมหานคร 4) โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และ 5) ผู้บริหารสถานศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้วิจัยมี 2 เครื่องมือ และมีขั้นตอนการพัฒนาเครื่องดังต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีการพัฒนาเครื่องมือ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การจัดทำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยการวิเคราะห์เอกสาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาใน 3 ขอบเขต ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา ประกอบไปด้วย งบประมาณของสถานศึกษา หลักสูตรสถานศึกษา คุณภาพครูและบุคลากรในโรงเรียน 2) ด้านสังคม ประกอบไปด้วย อิทธิพลของครอบครัว และแนวคิดด้านการศึกษาของสังคม และ 3) ด้านเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย ฐานะทางเศรษฐกิจและภาระหนี้สินที่ส่งผลต่อการได้การศึกษาที่มีคุณภาพของนักเรียน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และเรียบเรียงเป็นข้อคำถาม

1.2 การตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (IOC: Index of Item – Objective) โดยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างไปผ่านผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00

2. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาศึกษาใน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือโดยนำข้อมูลการสัมภาษณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากการวิจัยขั้นตอนที่ 1 และการวิเคราะห์เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา และการพัฒนาที่ยั่งยืนนำมาวิเคราะห์ แล้วสรุปออกเป็นร่างแนวทาง เพื่อใช้ประกอบการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงการจำแนกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ลำดับ	เครื่องมือ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วัตถุประสงค์การวิจัย
1.	แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง		
1.1	แบบสัมภาษณ์ผลจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	1. ผู้ประสบความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 2. ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษา	ศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานครผ่าน วิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่า
1.2	แบบสัมภาษณ์ผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	1. ผู้ประสบความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 2. ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษา	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	เครื่องมือ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	วัตถุประสงค์การวิจัย
2.	แนวทางการสนทนากลุ่ม		
2.1	แนวทางการสนทนากลุ่มการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร	ผู้ทรงคุณวุฒิ	ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลและการนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูล มี 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครผ่านวิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่า ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักใน 2 กลุ่มแรก ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ประสบความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และ 2) ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษา โดยที่ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตและทำการนัดแนะผู้ให้ข้อมูลหลักตามสถานที่ผู้ให้ข้อมูลหลักสะดวก โดยใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 30 – 90 นาที หรือจนข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจะอิ่มตัว

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาที่นำไปสู่การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือขออนุญาตพร้อมด้วยแนวทางการสนทนากลุ่มไปยังผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน และได้นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการจัดการสนทนากลุ่ม ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2566 เวลา 14.00 – 16.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นเรื่องเล่าตามแนวทางการศึกษาแบบหลังโครงสร้างนิยมของ ฌาคส์ แดร์ริดา (Irena R. Makaryk, 1993: 7) โดยที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่ให้ข้อมูลสอดคล้องกับคำถามของแบบสัมภาษณ์ โดยในชุดข้อมูลที่นำมาเรียบเรียงเป็นเรื่องเล่านั้นประกอบไปด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มผู้ประสบความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ได้แก่ นักเรียนจำนวน 9 คน ผู้ปกครองจำนวน 2 คน และ 2) ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาจำนวน 11 คน

ขั้นตอนที่ 2 หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มแล้ว ผู้วิจัยได้ทำตารางเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างการวิเคราะห์วรรณกรรมและการสนทนากลุ่ม จากนั้นผู้วิจัยได้กลั่นกรองข้อมูลทั้งหมดแล้วนำมาพรรณนาเป็นความเรียง โดยแบ่งแนวทางออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ แนวทางระดับปัจเจก และแนวทางระดับชุมชน ดังมีหัวข้อต่อไปนี้ 1) ประโยชน์ที่ใช้ในการจัดการศึกษา 2) หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษา 3) วิธีวิทยาในการจัดการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 เรื่องเล่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

1. ด้านการศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน พบว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครต้องเผชิญ ประกอบไปด้วย 1) ด้านงบประมาณ พบว่า โรงเรียนหลายแห่งขาดแคลนงบประมาณในการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม ทำให้เกิดการขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการ โดยการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐค่านวนเฉลี่ยจำนวนนักเรียน แต่ในทางปฏิบัติแล้วโรงเรียนมีค่าใช้จ่ายอื่นนอกเหนือจาก

การประมาณการ ทำให้เกิดจากการขาดแคลนงบประมาณที่เหมาะสมและเพียงพอ จนต้องลดคุณภาพและปริมาณของการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียน ผลักให้เด็กนักเรียนต้องกลายเป็นเหยื่อจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ตลอดจนการถูกลดทอนโอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ 2) ด้านบุคลากร พบว่า ครู กลายเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการกดทับเสรีภาพของนักเรียน ด้วยระเบียบและข้อบังคับของโรงเรียน ส่งผลให้นักเรียน ผู้ปกครอง และครู ให้เผชิญหน้ากันอย่างไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผลการศึกษาที่ขาดความหลากหลายทำให้เกิดข้อโต้แย้งระหว่างผู้ปกครองและครูในการตัดสินผลการเรียน 3) ด้านหลักสูตร พบว่า เพื่อให้โรงเรียนได้อยู่รอดท่ามกลางสภาวะของอัตราการเกิดต่ำ นักเรียนเข้าเรียนน้อยลง กระทั่งไปถึงการบริหารจัดการงบประมาณที่ขาดสภาพคล่อง ทำให้โรงเรียนต้องปรับแก้หลักสูตรเพื่อรักษานักเรียนไว้ 4) ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนรู้และการประเมินผลยังคงขาดความหลากหลาย ทำให้นักเรียนขาดโอกาสในการเรียนรู้และการตัดสินผลการเรียนที่ไม่เป็นไปตามศักยภาพของผู้เรียน และ 5) ข้อค้นพบเพิ่มเติมจากเรื่องเล่า พบว่า นักเรียนส่วนหนึ่งมีความรู้สึกท้อแท้ และมองว่าตัวเองเป็นอื่นจากครู ทำให้ขาดความมั่นใจในการเข้าหาครู อาจกลายเป็นแรงผลักดันให้นักเรียนเกิดช่องว่างกับครู

2. ด้านสังคม ผู้วิจัยได้ศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในสังคมและภาพแวดล้อมของนักเรียน พบว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครต้องเผชิญ ประกอบไปด้วยด้านสังคม 1) ลักษณะครอบครัวและผู้ปกครอง โดยพบว่า ความคาดหวังจากครอบครัวต่อการเรียนระดับมัศึกษานั้น มีแนวโน้มว่าจะต้องให้นักเรียนเข้าเรียนโรงเรียนที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียง ก่อให้เกิดความเครียดและกดดันแก่นักเรียน ความพยายามเข้าสู่กระบวนการแข่งขันในระบบการศึกษาอาจทำให้นักเรียนที่ตกหล่นต้องเผชิญกับความรู้สึกผิดหวังและพ่ายแพ้ ตลอดจนการไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพเนื่องจากขาดความเชื่อมั่นในหลักคิด และการไม่สามารถปฏิเสธความคาดหวังของผู้ปกครองได้ 2) สภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษา พบว่า แนวคิดด้านการศึกษาของสังคมมีผลต่อการตัดสินใจศึกษาในโรงเรียนขนาดใหญ่และมีชื่อเสียงของนักเรียน และแนวคิดดังกล่าวนี้ยังถูกส่งผ่านจากผู้ปกครองไปถึงนักเรียนด้วย

3. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย 1) รายได้ ส่งผลต่อความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ จากการศึกษาพบว่า ความขาดแคลนทรัพยากรที่จะนำไปสู่การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพนั้น กลายเป็นชะตากรรมที่นักเรียนต้องแบกรับไว้อย่างเลี่ยงไม่ได้ ความเป็นธรรมในสังคมที่มุ่งเน้นความเท่าเทียมมากกว่าความเสมอภาค นั้นอาจมองข้ามความเหลื่อมล้ำอันเป็นปัจจัยที่นักเรียนต้องเผชิญปัญหาที่รู้มรณาใด ๆ ทั้งหมดนั้น อาจไม่เท่ากับการขาดเงินในมือ และกลายเป็นระเบิดที่ทำลายความตั้งใจเรียน จนขับให้นักเรียนเป็นผู้พ่ายแพ้ในฐานะคนยากจน 2) ภาระหนี้สินที่ส่งผลต่อความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ พบว่า ภาระหนี้สินเป็นส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจศึกษาต่อของนักเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นนั้นต้องมีค่าใช้จ่ายมาก แต่เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะความยากจนของผู้ปกครอง ส่งผลให้ผู้ปกครองจำต้องแสวงหาการศึกษาที่ดีที่สุด เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความหวังและยุติวงจรแห่งความยากจน

รูปที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาทั้งจากทางตรงและทางอ้อมที่ส่งอิทธิพลถึงนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

1. จากการศึกษาแนวทางระดับปัจเจก พบว่า มีองค์ประกอบในการจัดการศึกษาดังนี้ 1) ด้านปรัชญาการจัดการศึกษา คือ ปรัชญาแบบผสมระหว่างอัตถิภาวนิยม และพิพัฒนาการนิยมร่วมกับปฏิรูปนิยม 2) หลักสูตรการจัดการศึกษา คือ เน้นความสนใจของแต่ละบุคคล 3) วิถีวิทยาในการจัดการเรียนรู้ คือ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และ 4) การวัดและประเมินผลการศึกษา คือ มีความหลากหลาย และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงสรุปแนวทางระดับปัจเจกได้ว่า มีลักษณะการจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักเรียนกับโรงเรียนที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน และความเป็นอยู่ของนักเรียนแต่ละคน เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นผู้มีความสามารถในการค้นหาศักยภาพของตนเองจากความชอบและความถนัด ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้และมวลประสบการณ์จากการศึกษาไปประกอบอาชีพ หรือศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ตามศักยภาพของตนเองได้อย่างภาคภูมิใจ

2. จากการศึกษาแนวทางระดับชุมชน พบว่า มีองค์ประกอบในการจัดการศึกษา ดังนี้ 1) ปรัชญาด้านการจัดการศึกษา คือ ปฏิรูปนิยม 2) หลักสูตรการจัดการศึกษา คือ หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม 3) วิถีวิทยาในการจัดการเรียนรู้คือ รูปแบบการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และ 4) การวัดและประเมินผลการศึกษา คือ มีมาตรฐานและเป็นธรรม จึงสรุปแนวทางระดับชุมชนได้ว่า มีลักษณะการจัดการศึกษาที่มุ่งหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม โดยใช้หลักการจัดการเรียนการสอนที่ทันต่อยุคสมัย เพื่อให้ นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ โดยอาศัยความได้เปรียบจากความหลากหลายของกรุงเทพมหานครในการบูรณาทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ นำไปสู่การคลี่คลายความขัดแย้งในสังคม สร้างความสมานฉันท์ และความเสมอภาคในสังคมอย่างยั่งยืน

สรุปผลและอภิปรายผล

ในการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งการสรุปและอภิปรายผลออกเป็น 2 ชั้น ดังนี้

1. การอภิปรายผลการวิจัย เรื่องเล่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีนั้นส่งผลกระทบทั้งทางตรงและต่อเนื่องกันไป 3 มิติ คือ 1) ด้านการศึกษา 2) ด้านสังคม และ 3) ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฌักซ์ บรรณาการ (2559: 1) ที่ศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาทั้งในด้านความแตกต่างอันเนื่องมาจากภูมิหลังทางเศรษฐกิจ และสังคม และด้านคุณภาพมาตรฐานของสถานศึกษา

ในด้านการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากเรียนในโรงเรียนนั้น 1.1 ในด้านงบประมาณ สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง ของ เปรี๊ญ กิจรัตน์ภร (2555: 213 – 216) พบว่า การจัดสรรงบประมาณและกำลังคนทางการศึกษาที่ไม่เป็นธรรมระหว่างสถานศึกษาขนาดใหญ่ สถานศึกษาขนาดเล็ก สถานศึกษาในชนบท และสถานศึกษาในเมือง การจัดสรรอัตราครูและทรัพยากรทางการศึกษาไม่ตรงตามความเป็นจริง 1.2 ในด้านบุคลากร สอดคล้องกับการศึกษาของ กัญญาภิญญ์ สิริตันเจริญ (2566: 45) ที่ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย พบว่า ครูถือเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่นับวันจะขยายตัวมากขึ้นได้ ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของครูทุกคนทั้งในด้านคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ นับว่าเป็นสิ่งที่ช่วยอุดหนุนนักเรียนที่แม้ว่าจะประสบปัญหาต่างๆ ครูก็จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีการพัฒนาไปได้ไม่มีที่สิ้นสุดในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอด 1.3 ในด้านหลักสูตร สอดคล้องกับ สามารถ จันทร์สุรย์ (2564: 111) ที่ได้ศึกษากลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน พบว่า การจัดการศึกษายังคงเน้นเนื้อหาจากหลักสูตรวิชาและบทบาทการสอนของครู/อาจารย์เป็นศูนย์กลางสำคัญ ไม่ได้เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และรูปแบบของการจัดการศึกษาไม่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่นและอาชีพของคนส่วนใหญ่ในประเทศ 1.4 ในด้านการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ อรรถวิษ จาริกจาริต (2562: 18) ที่ได้ให้ความหมายของความสิ้นหวังจากการเรียนรู้ หรือการยอมจำนนอันเกิดจากการเรียนรู้ (Learned Helplessness) หมายถึง สภาวะที่อินทรีย์เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับและแบกรับสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจ รวมทั้งไม่คิดจะหลีกเลี่ยงสิ่งเร้านั้นแม้ว่าจะสามารถหลีกเลี่ยง อีกทั้งด้านบุคลากรที่มีความพร้อมในด้านการจัดการเรียนรู้

ในด้านสังคม พบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ได้แก่ ครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นิดา ลี้มสุวรรณ (2564: 53) ที่พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการก่อให้เกิดความเครียดมากที่สุดของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ความกังวลเกี่ยวกับด้านอนาคต ความภาคภูมิใจในตัวเอง ด้านสถานศึกษา ด้านการจัดสรรเวลา ด้านความผูกพันทางอารมณ์ของสมาชิกครอบครัว ด้านครู ด้านครอบครัว บุคคลที่นักเรียนพักอาศัยอยู่ร่วม ด้านการตอบสนองทางอารมณ์ของสมาชิกครอบครัว และด้านการเรียน ตามลำดับ ตลอดจนผลการศึกษาของ กรกฎ ศรีปลั่ง (2559: 166) ที่ศึกษาการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ถ้านักเรียนมีการทำหน้าที่ของครอบครัวด้านการแก้ไขปัญหาของสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้ความสุขของนักเรียนเพิ่มขึ้นด้วยทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักเรียนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ร่วมกับบิดา – มารดา ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นครอบครัวก็จะร่วมกันคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจนสำเร็จ ทำให้นักเรียนมีความสุขเมื่อปัญหาต่างๆ ได้ถูกแก้ไขลงแล้ว สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์นักเรียนที่กล่าวถึงการทำหน้าที่ของครอบครัว ด้านการแก้ไขปัญหาของสมาชิกในครอบครัวแล้วมีความสุขไว้ว่า เวลาที่ครอบครัวของนักเรียนมีปัญหาต่างๆ ครอบครัวของนักเรียนแต่ละคน จะมีวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าเมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้ถูกคลี่คลายลงแล้ว นักเรียนรู้สึกสบายใจและมีความสุขที่ปัญหาในแต่ละครั้งสามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

ในด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ของ กรกฎ ศรีปลั่ง (2559: 166) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ถ้านักเรียนมีปัจจัยส่วนบุคคลด้านการมีรายรับแบบพอใช้จ่ายและเหลือเก็บเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้ความสุขของนักเรียนเพิ่มขึ้นด้วย อาจเป็นเพราะการที่นักเรียนยังอยู่ในวัยเรียน รายรับที่นักเรียนได้รับส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพของพ่อแม่หรือผู้ปกครองเพียงอย่างเดียวและรายรับยังมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกมีความสุขของบุคคล ซึ่งการที่นักเรียนได้รับเงินเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็น นักเรียนก็จะรู้สึกว่าคุณค่ามีความสุข ในทางตรงกันข้ามถ้าหากนักเรียนได้รับเงินไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย นักเรียนก็อาจจะรู้สึกว่าคุณค่าไม่มีความสุขได้

2. การอภิปรายผลการวิจัย แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า สามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางระดับปัจเจก และแนวทางระดับชุมชน ดังที่มีการศึกษาที่สอดคล้องกัน ได้แก่

แนวทางระดับปัจเจก สอดคล้องกับการศึกษาของ จีราภรณ์ จันทโรณ (2563: 194) ที่ศึกษาเรื่อง ปรัชญาการศึกษา อัตถิภาวนิยมกับแนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ว่าองค์ประกอบที่สำคัญที่มีลักษณะของอัตถิภาวนิยม ในเชิงปรัชญา 3 ส่วน กล่าวคือ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์คือ ความสุข มนุษย์จึงแสวงหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะมุ่งไปสู่ความสุขนั้น แต่เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างกันโดยพื้นฐานทั้งทางกายภาพ อารมณ์สังคม จิตใจและสภาวะแวดล้อม ทำให้ความต้องการของคนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การให้คุณค่า และความหมายของความสุขของมนุษย์จึงแตกต่างกัน การแสวงหาความสุขที่แตกต่างกันนั้นมนุษย์ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกันสภาพแวดล้อมของตนเอง

แนวคิดระดับชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ นันทิยา สัตยวาที (2565: 243) ที่ได้ศึกษาการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา พบว่า แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คือ ควรกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาท้องถิ่นของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน สะท้อนปัญหา และความต้องการจากท้องถิ่นสู่ผู้กำหนดนโยบาย และ วราพร ศรีสุพรรณ (2563: 21) ที่ได้ศึกษารูปแบบการศึกษา ประชาธิปไตยแบบสังคมเครือข่ายและการศึกษาแบบปฏิรูปนิยม ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อรื้อฟื้นความสัมพันธ์ของกระบวนการดำเนินชีวิตบนฐานของทรัพยากรและวัฒนธรรมในท้องถิ่น และมุ่งสร้างศักยภาพของคนในชุมชนท้องถิ่นให้สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นของตน เพื่อคงสภาพความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันอย่างสมดุลกล่าวได้ว่า สังคมในอุดมคติของการศึกษาแบบปฏิรูปนิยมคือ สังคมของการเรียนรู้ร่วมกันและหน้าที่ของการศึกษาก็คือ การเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับสังคมเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชน สังคมท้องถิ่น และสังคมโลกจึงสอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตยแบบสังคมเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านการพัฒนา นโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จากข้อมูลจากการวิจัยโรงเรียนในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันของการได้รับการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน กรุงเทพมหานคร โดยมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการศึกษา 2) ปัจจัยด้านสังคม และ 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการร่างนโยบายควรให้ความสำคัญกับปัจจัยเหล่านี้ นอกเหนือจากประเด็นการพยายามสร้างความเท่าเทียมกันในลักษณะการเยียวยาที่มุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน เพราะปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจนั้นมีความเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียน

2. ด้านการพัฒนา นโยบายการสร้างเสมอภาคทางการศึกษาจากผลการวิจัย ทั้งนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญการใช้ประโยชน์จากข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้เกิดจากความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน

และพื้นที่ ซึ่งแนวทางที่ควรคำนึงถึงควรเปิดโอกาสให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาในพื้นที่ของปัจเจกและชุมชนที่จะเอื้ออำนวยให้กลยุทธ์ของนโยบายที่พัฒนาขึ้นนั้นสามารถสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับนักเรียนได้อย่างแท้จริง

3. การนำผลการวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนา นโยบายลดความเหลื่อมและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่มีความสอดคล้องกันบางส่วน เช่น สภาพวิถีชีวิตความเป็นชุมชนเมือง จำนวนความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ ความพร้อมของแหล่งการเรียนรู้นอกเหนือจากสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อบริบทและสามารถนำผลการศึกษาเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างรอบด้าน โดยอาศัยข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของระบบบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่องเล่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้ค้นพบโอกาสของความเป็นไปได้ของความเสมอภาคทางการศึกษาจากหลากหลายของพื้นที่ในกรุงเทพมหานครหลายประการ จึงนำเสนอข้อเสนอแนะการทำวิจัยในครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาผลจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของนครกรุงเทพมหานคร และในส่วนภูมิภาคในระดับต่าง ๆ โดยอาจแบ่งจากอาชีพหรือรายได้ ว่าส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของปัจเจกในปัจจุบันอย่างไร

2. การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมในกรุงเทพมหานคร และในส่วนภูมิภาค ที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอันนำไปสู่การขาดความสามารถในการเข้าถึงโอกาสของการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำในสังคม ตลอดจนสร้างความเสมอภาคและสันติสุขในสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ ศรีปลั่ง. (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 42(1), 96 – 122.
- กัญญาภิญญ์ สิริตันเจริญ. (2566). แนวทางการพัฒนาการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของไทย. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 6(1), 32 – 49
- กาญจนา เกรียงสี. (2559). การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน Education for Sustainable Development (ESD). *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 21(2), 13 – 18.
- จิราภรณ์ จันทน์โหม. (2563). ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมกับแนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 20(2), 185 – 196.
- ณปภัช บรรณาการ. (2559). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 14(2), 1 – 11.
- ทรงชัย ทองปาน. (2565). การขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นกลไกลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 20(1), 141 – 167.
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2561). *เรื่องเล่า: วิถีวิทยาแนวใหม่ในการแสวงหาความรู้เพื่อการวิจัยทางสังคม. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์*, 10(2), 1 – 18.
- นิตา ลิ้มสุวรรณ. (2565). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับความเครียดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 66(1), 53 – 68.
- นันทิยา สัตยวาที. (2565). การกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา. *วารสารพิบูล*, 20(2), 243 – 260.

- เปรี๊ญ กิจรัตน์ภร. (2555). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย ที่มาและทางออก. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 3(2), 213-216.
- รัชต์ แสงมเหษณ์. (2560). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น Disparities in Education: Social Quality in Thai's Views. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 33 – 66.
- วรพร ศรีสุพรรณ. (2563). ประชาธิปไตยแบบสังคมเครือข่ายและการศึกษาแบบปฏิรูปนิยม. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 8(3), 1 – 22.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2564). กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน. *วารสาร มจร. การพัฒนาสังคม*, 6(1), 111 – 126.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *ทิศทางและแนวโน้มการจัดการศึกษาในยุคโควิด – 19* (พิมพ์ครั้งที่ 1). บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.
- สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2564). *โครงการเพื่อศึกษาแนวทางการจัดทำงานงบประมาณในลักษณะบูรณาการด้านการศึกษาเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา. (2560). *รายงานการวิจัยเรื่องความทั่วถึงและความเท่าเทียมของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- ไสว วีระพันธ์. (2566). ภาพผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารการเปลี่ยนแปลงในองค์กรยุควิถีใหม่. *วารสารการบริหารการศึกษา มจร วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 3(1), 99-109.
- อรรควิช จาริกจาริต. (2562). ความสิ้นหวังจากการเรียน. *สารานุกรมศึกษาศาสตร์. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. ฉบับที่ 53. 18 – 23.
- Irena R. Makaryk. (1993). *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory: Approaches, Scholars, Terms*. University of Toronto Press.
- Singh. (2019). Right to Education and Equality of Educational Opportunities. *Journal of International Cooperation in Education*, 16(2), 5 – 19
- UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France